

SÜLEYMAN NAZİF'İN *FİRÂK-I İRAK* ADLI ESERİ

NURULLAH ÇETİN

Servet-i Fünûn dönemi sanatçıları içinde değerlendirilen Süleyman Nazif (1869-1927), Türk edebiyatının hem şiir hem de nesir ustalarındandır.

O, eserlerinde Osmanlı Devletinin bölünüp parçalanması döneminin sancılarını "feryat" larıyla dile getirmeye çalışmıştır.

Süleyman Nazif, özellikle Namık Kemal'den gelen bir etkilenmeyle haykıran bir hitabet üslûbuna sahiptir. Kendi kişisel duygu ve düşüncelerinden çok; sosyal meseleleri ele almıştır. Ferdî şiirleri fazla değildir.

Biz bu yazımızda Süleyman Nazif'in *Fırâk-ı Irak*¹ adlı, nazım-nesir karışımı bir eserinden söz edecek ve Lâtin harflerine aktarılmış biçimini vereceğiz.

Bu eserde sekiz şiir, bir hikâye, bir nesir, bir de manzum-mensur yazı bulunmaktadır.

Kitapta yer alan nazım ve nesir yazıları "Kübalılar" adlı şiir dışta bırakılırsa, bütünüyle Osmanlı Devletinin bir parçası olan Irak'ın ayrılması ya da bizden zorla koparılması üzerine kaleme alınmıştır.

Süleyman Nazif için vatan, Osmanlı sınırlarındaki bütün toprakdır. O, vatanını annesinden çok daha fazla sevdiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bir karış bile olsa vatan toprağının elden gitmesi, onu feryatlara boğar.

Fırâk-ı Irak'taki yazıların bazı bölümleri İhsan Erzi², Şevket Beysanoğlu³, gibi yazarlar, Kenan Akyüz⁴ ve Orhan Okay⁵ gibi bazı bilim adamları tarafından yeni harflere aktarılmıştır.

1 Süleyman Nazif, *Fırâk-ı Irak*, Mahmutbey Matbaası, İstanbul 1336 / 1918.

2 Süleyman Nazif, *Malta Geceleri, Fırâk-ı Irak ve Galicya*, Hazırlayan: İhsan Erzi, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1979.

3 Şevket Beysanoğlu, *Süleyman Nazif*, İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara 1970.

4 Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1986.

5 Orhan Okay, "XX. Yüzyılın Başından Cumhuriyet'e Yeni Türk Şiiri (1900-1923)", *Türk Dili*, Sayı: 481-482, Ocak-Şubat 1992.

İhsan Erzi, çalışmasında şiirleri, yeni harflere aktarılmış ve sadeleştirilmiş biçimleriyle verirken; nesir kısımlarını da yalnızca sadeleştirerek vermiştir.

İhsan Erzi, şiirleri yeni harflere aktarırken bazı kelime ve tamlamaları yanlış okumuştur. Bunlardan bir kısmını örnek olarak veriyoruz:

“Dicle ve Ben” adlı şiirin 4. bendinin 3. mısraındaki “ömr-i nâzi” (s. 42) tamlaması “ömr-i zelil”, 9. bendin 1. mısraı “Geçme bi his.. Bu kimsesiz kavmin” (s. 42) yerine “Geçme bi-his.. Bu kimsesiz kavmin”, aynı bendin 4. mısraı da “Yüz sürerken cidâr ismetine” (s. 42) yerine “Yüz sürerken cidâr-ı ismetine” şeklinde olacaktır.

Bu şiirin 10. bendinin 3. mısraının ilk kelimesi “Bulunur” (s. 41) yerine “Yolunur”, 12. bendinin 3. mısraının ilk kelimesi “Bu” (s. 41) yerine “Bunu”, 13. bendinin 2. mısraının son kelimesi “karişti” (s. 41) yerine “kardeşti”, aynı bendin 3. mısraının son kısmı “sel-i belâ” (s. 41) yerine “seyl-i belâ”, 14. bendinin 1. mısraının son kelimesi “mansabın” (s. 41) yerine “munsabbın”, 2. mısraının son kısmı “ensab ettin” (s. 41) yerine “insibab ettin”, 15. bendinin 4. mısraının son kelimesi “muğberim” (s. 41) yerine “muğberrim” biçimi gelecektir.

Diğer taraftan “Yâr-ı Nâim” adlı şiirin 1. bendinin 4. mısraının son kelimesi “hâlâ” (s. 45) yerine “daha”, 3. bendinin 1. mısraının son kısmı “matem-i firkat” (s. 46) yerine “mâtemî firkat”, 5. bendinin 3. mısraının son kısmı “değer bir ölüş” (s. 46) yerine “diğer bir ölüş”, 6. bendinin 2. mısraının ilk kısmı “Daha şiddetli” (s. 46) yerine “Daha dehşetli” biçiminde olacaktır.

“Fuzûlî-i Bağdâdî’den Nef’î-i Erzurumî’ye” adlı nazım-nesir karışımı yazısındaki manzumenin 2. bendinin 3. mısraının ilk kısmı “Ben ölürken” (s. 50) yerine “Ben olurken” şeklinde olacaktır.

Aynı yazıdaki nesirden sonra gelen başlıksız manzumenin 3. bendinin 2. mısraının son kısmı “mümzile-I Kuran” (s. 53) yerine “münzil-i Kur’an” biçiminde olacaktır.

“Yine O Mehcûreye” adlı manzumenin 2. beytinin 1. mısraının son kısmı da “eşk-i vah ile” (s. 57) değil, “eşk ü âh ile” olacaktır.

Şevket Beysanoğlu’nun çalışmasında da bazı yanlış okumalar bulunmaktadır.

Örneğin “Fuzûlî-i Bağdâdî’den Nef’î-i Erzurûmîye” adlı manzumenin 2. bendinin 4. mısraının ilk kısmı “Ben ölürken” (s. 179) diye okunmuş. Doğrusu “Ben olurken” olacaktır. Aynı manzumenin son bendinin

3. mısraı da “Bir muazzam hatîredir dağlar” (s. 180) değil, “Bir muazzam hazîredir dağlar” şeklinde okunmalıdır.

Gene aynı bölümdeki nesir kısmında da “eşkiya elinde parçalanırken” (s. 181) ifadesi, “eşkiya elinde paralanırken”, “ve onu lutfen” (s. 182) ifadesi “ve onu lutf ve”, “asım ise” (s. 182) ifadesi “âsim ise”, “büht-ü azim ile” (s. 182) ifadesi “beht-i azîm ile”, “revan tarzında” (s. 182) ifadesi “revan tavrında” ve “âb-ı ezelisine” (s. 182) ifadesi de “eb-i ezelisine” şeklinde okunacaktır.

Biz bu çalışmamızda Süleyman Nazif'in *Fırâk-ı Irak* adlı eserini bütünüyle yeni harflere aktarmaya çalıştık.

ANNEME

Kabrini on senede ancak iki defa ziyâret edebildim. Hissizliğe ve vefasızlığa pek benzeyen bu günâhı unutturmak ve affettirmek için şimdi sana öyle bir mezâr inşa ediyorum ki vatan muhabbeti fezâil-i beşeriyeden ma'dûd oldukça ve vicdânların harîm-i samîminden yükselen enîmler insâniyyetin kalbinde câ-yı kabûl ve câ-yı tahassüs buldukça tavâf olunacak...

İtirâf ederim ki ben bu dertlerimi kâğıt üstüne döktüğüm günler seni değil senden daha büyük.. kıskanmayacağımı ve memnûn olacağımı bildiğim için söylüyorum anne!.. Senden daha muazzez vâlide olan vatanımı düşünüyordum. Ve münhasıran onu düşündüm. Sen gözlerimin menâbi-i sirişkiyle kalemimin midâd-ı feryâdı kuruduktan sonra hâtırına gelebildin.

On sene evvel cismimi Büyükada'nın mâtemimle istihzâ edecek derecede şûh ve şâik olan- topraklarına gömmüştüm. Bugün de rûhunu mukadderâtına bu sahîfeler ağlayan-diyâr-ı târmârın kumlarına defn ediyorum. Sen, dünyâ yüzündeki bî-kesliklerini o çöllerde daha az hissedersin. O çöller ki en yüksek bir ufk-ı temâşası olan Mardin kasabasındaki mezârandan babam da ihtimâl ki bu dakikada benim gibi nevha-nisâr oluyor.

Âh anne!...

Keşki ben yalnız senin öksüzün olsaydım... ve yalnız senin öksüzün olarak, kırk sene evvel ölseydim de böyle yetîm-i vatan ve yetîm-i târîh kalmasaydım!...

Nişantaşı

Senden çok bedbaht oğlun

EYVÂH!...

Revân-ı pâk-i Muhammed semâda giryândır,
Muhalledâtını islâm'ın ettiler tahrif:

İmâm-ı A'zam'ın âfâk-ı ictihâdında
Eder mücâdele nâkûs ile ezân-ı şerîf!..

15 Mayıs 1917

HÜSEYN-İ MAZLÛMA

Ser-i mübârekin ey kurre-i dü çeşm-i Resûl,
Şehâdetinde senin ten cüdâ olup gitti;

Bugün de, tâli-i İslâm'a bak ki, meşhedini
Verüp adûya yetîm-i vatan cüdâ etti.

16 Mayıs 1917

DİCLE VE BEN

Mâvi göklerle câ-be-câ öpüşen
Mütefekkir duruşlu kubbelerin
Zîr-i sakfında titreyen ervâh
Ra'şedâr-ı semûmudur kederin.

Bir musibettir ehl-i İslâma,
-Bir musibet ki hâriku'l-âde-
Yaşıyorken de..cân verirken de
Ağlarım ser-nüvişt-i Bağdâda.

Çehresinden uçan yetîmiyyet
Ufkuna olmamış mı hüzn-âver?
Yine bilmem güzel midir o kadar?..
O mükevkeb, o muhteşem geceler!..

Ey Irak'ın melike-i nâzı,
Kalacaksak cihânda biz sensiz,
Yeryüzünde değil bu ömr-i zelif,
Âhirette cinânı istemeyiz!..

O senin ufk-ı târmârında
Hıçkıran rûhumuzdur ey Bağdâd.
Aynı âğûş içinde birlikte
Geçen a'sârı etmek ister yâd:

Yed-i ihmâlimizde dörtyüz yıl
Kanadın, gizli bir ceriha gibi.
Bilmedik biz senin de kıymetini:
Derd-i millimizin budur sebebi!..

Düşmanın zîr-i pâ-yı kahrında
Çırpınırken o belde-i hulefâ,
Söyle ey Dicle, ey mübârek nehr,
Şûh u lâkayd akar mısın hâlâ?

Geçme lâkayd önünden ey Dicle,
Hürmet et mâtem-i muazzamna,*
O tegâfülden incinir belki
Münkesir kalb-i girye-bânı yine!..

Geçme bî-his.. bu kimsesiz kavmin
İnkulâb et sirişk-i hasretine
Cânibeyninde yükselen şehrin
Yüz sürerken cidâr-ı ismetine

De ki: -Ey mefhar-ı semâ-yı Irak,
Yine İslâm ilinde mâtem var,
Yolunur deste deste, her yerde
Kara bahtın gibi siyâh saçlar;

De ki: -Sahrâlarında ey Bağdâd,
Sürülerle gezerse ceylanlar,
Beride mâteminle girye-nisâr,
Nice ceylan bakışlı gözler var!..

Dicle, Bağdâd'a ninniler söyle,
O senin tıfl-ı şîr-hârındır,
Bunu târihe sor, unuttunsa;
Ebedî dâr-ı iftihârındır.

Aynı ufk-ı vatanda doğduk biz,
Beşiğim menba'ınla kardeşti...
-Oralardan da geçti seyl-i belâ,
O da bilmem ne hâldedir şimdi?..-

Bir iken menba'ınla munsabbın,
Başka girdâba insibâb ettin;
Bu vefâsızlığınla kalbimizi
Münfail, muztarib, harâb ettin!..

* Aslı "muazzezine" idi. Fakat ben kâfiyedeki zaafi nazar-ı dikkate almayarak "muazzamna" dedim.

Yatağında yabancı yokken hiç
 -Her düşündükçe sızlıyor ciğerim-
 Verdin ağyâra en güzel yerini,
 Sana ey Dicle, şimdi muğberrim!..

Bilirim, sus, bizim de cürmümüzü!..
 Belki senden daha güneşkârız,
 Onu ihmâl edip de dörtyüz yıl,
 Şimdi bir başka müştakâ ararız.

Yatıyor çöllerinde yüz bin genç...
 -Hepsi Bağdâd'a oldular kurbân-
 Onların hûn-ı hârî olmaz mı?
 Cân yakan bir vesîle-i ğufrân!..

Nişantaşı, 6 Mart 1917

YÂR-I NÂİM

Ne o çehrende ân be ân kararın?...
 Beni korkuttu gördüğün rü'yâ!..
 O karanlık, ölümlü uykundan,
 Söyle Bağdâd, uyanmadın mı daha?..

Ufk ağarmış, güneş doğar, belki
 Yine her yer şükûfe-zâra döner;
 Bu huzûzât içinde akşamki
 Elem-i müştail de belki söner!..

Ben emînim, bu mâtemî firkat
 Gececektir.. Yine (Behişt-âbâd)
 Olacaksın... emînim.. âh fakat!..
 Yar ü ağyâr önünde ey Bağdâd.

Hasm-ı âmâle, düşmen-i hisse
 Çiğnetüb durma hurmahklarını,
 Adelâtın takallüs eylemese,
 Duymasam gizli hıçkırıklarını.

Seni ölmüş.. ve hüsbütün ölmüş
 Sanarak münkesir, harâb olurum;
 Bizi de öldürür diğer bir ölüş,
 Yani senden müebbeden mahrûm

Yaşamak en fecî ölümlerden
Daha dehşetli bir musîbet olur...
İstemem ben ilâh-ı ekberden
Böyle bir ömr-i kâhir u makhûr!..

(Ben emînim!..) demiştim, âh fakat!..
Bazan aylar geçer de hep mahmûm,
Kalırım bir tarafta bî-tâkat..
Seni gördükçe böyle korkuyorum!.

(Uyanırsın!..) dedim, fakat heyhât!..
Ka'rı mahşer kadar derin uyku,
Çırpınır çehresinde zıll-ı memât,
Sanki hemşîre-i eceldir bu!..

Yine gördüm bu şeb Süleymân'ı,
-Vardı mâtem nişânı tâcında,
Titriyordu erike-i şânı
Vatanın pîş-i ihtilâcında-
Dedim:

-Ey fâtilh-i güzîn-i Irâk,
-Ey Fuzûlî kasîde-sâzı olan!..-
Geçecek mi bu devr-i cevri firak?..
Yoksa, sen söyle, ey büyük Sultân.

Ebedî mi bu hâl-i hevl-engîz,
Bu tezelzül, bu ye's ü izmihlâl?..
Muhtecib âr içinde mâzîmiz,
Muhtefî korkusundan istikbâl!...

6 Mart 1917

DIYÂR-I FUZÛLÎ

Kârbân-ı râh-ı tecrîdiz hatar havfın çeküp
Gâh Mecnûn gâh ben devrile nevbet bekleriz.

Fuzûlî-i Bağdâdî

Bugün, Fuzûlî, mesâib-penâh olan türben,
Gumûm içinde, emînim ki ağlıyor bizsiz;
O bî-nevâ-yı firâkız ki mesken ü medfen
Vatan da olsa garîbiz.. yetîm-i târîhiz!..

Görüşmedimse de aslâ mezâr-ı zârınla,
Revân-ı pâkini gördüm, gezerdi her yerde;
Evet Fuzûlî, senin rûh-ı nâlekârınla
Zamân zamân dolaşırdım o öksüz illerde!..

Seninle ben dolaşırken görür ve ağlardım
O münkesir vatanım haşrolan sefâletini;
Sükût ederdi ölürken de öyle anlardım
Ki havf-ı âr ile gizlerdi her mezelletini.

Mehâsininde nümâyân melâl-i hüsrânı,
Gelindi sanki, o bir girye-zâr-ı hicrânda;
Cihâna ömr akıdırken zavallı pistâm
Kantar dururdu mülevves dehân-ı küfrânda!..

18 Nisan 1917

FUZÛLÎ-İ BAĞDÂDÎ'DEN NEF'Î-İ ERZURÛMÎ'YE

Bir tezelzöldü sanki bir mahşer,
Sordum eflâke hâif ü mağmûm,
-Erzurum'un sukûtudur!..

dediler.

Ebediyette bî-huzûr oldum.

O âvân-ı gumûm u hayrette
Seni andım, düşündüm, ağlayarak,
Ben olurken bu gamla nâlende,
Titriyordu sesimde kalb-i Irâk.

Kahraman Erzurum'un evlâdı,
Canlı bir kal'asıydı İslâm'm;
Kalacaktır müebbeden yâdı,
Safha-i hâtırında eyyâmın.

Kadın, erkek, çoluk, çocuk ne kadar
Hak yolunda şehîdi var burada:
Bir muazzam hazîredir dağlar,
Kaldı bir ordu her harâb ovada!..

Nef'î ey benim rûhumdan mütevellid necîb oğlum!..

Ben şimdi seninle biraz hasbihâl etmek isterim. Evvelâ, senin buraya... bu ebediler âlemine nasıl geldiğini hikâye edeyim:

Kur'an'a îmân eden şâirler, Hassân bin Sâbit'in etrâfına toplanmışlar, herkes kendi lisâniyle Salâhüddîn-i Eyyûbi'ye, Mahmûd-ı Gaznevî'ye, Yavuz Sultan Selim'e kasîdeler inşâd ediyordu. Ka'b bin Züheyr birden bire titredi.

بانت سعاد فقلبي اليوم متبول

kasîdesini huzûr-ı nebevîde okurken görülen heyecânı yine uyanmıştı. Dedi ki:

— Öbür dünyâda üstünde demgüzâr olduğum yıldız, ben buraya geldikten sonra kendi güneşinin etrâfında bin defadan ziyâde devr etti. Bununla berâber, tertîl-i Kur'ân eden şâirlerden hangisine fevkalâde bir hâl olursa ben burada titrer, sarsılır, muztarib ve muazzeb olurum. Peygamberimin bana perde-i şerîfesini ihsân ederken tebşîr ettiği niam-ı ebediyyeyi hâlâ görmedim.

Ka'b bin Züheyr'e Hassân bin Sâbit cevâb verdi.

Ben de senin gibiyim azîz kardeşim, dedi. Sülâle-i maneviyyemizden yeryüzünde bir ferd kabncaya ve o ferd son mısırâmı söyleyinceye kadar biz huzûr-ı sermedîden nasîb-i mevûdu alamayacağız.

Hassân bin Sâbit'e teveccühle Ka'b bin Züheyr sözünde devâm etti.

— Fakat bu seferki hâleti hiç bir zamân hissetmedim dedi. Şâir-i tâib Ebû Tayyibi'l-Mütenebbî eşkiyâ elinde paralanırken bile, ben bu kadar sarsılmamıştım. Âfâk-ı fenâdan atılan sihâm-ı hâdisâtın bu dakikada acabâ hangisine hedef oluyoruz?..

O sırada sen birdenbire göründün ey Nef'î!.. Lertzâf u nâlân, iki elin kanlı başını havaya doğru tutmuş, dergâh-ı izzeti arıyordun.

Acem şâirleri Enverî ile Örfî,

Âh!... O... Bizim Osmanlı cemiyetine hediye ettiğimiz büyük şâir Nef'î... Osmanlı pâdişâhlarının menâkıb-ı gazavâtını terennüm eden mısırâları yeryüzünden aksederken biz rûhlar, raksân olurduk. dediler.

Ebedîlere büyük bir keder müstevlî oldu.

Bu sükûnetserâ-yı lem-yezele
Kan u efgân içinde geldin sen;
Havf u hiddetle, gayz u haşyetle
Müştekîydin Murâd-ı Râbi'den.

Doğrulup bârgâh-ı Mevlâ'ya.
dedin:

— Ey Rabb-i adl ü Rabb-i ibâd,
Sana geldim garîb ü bî-vâye
Beni koydu bu hâle kahr-ı Murâd!..

Sana geldim şehîd ü âvâre;
Söyle ey Rabb-i münzili'l-Kur'ân,
Söyle sen, yazdığım kasidelere
Yakışır mıydı böyle bir ihsân?...

Bu sözlerin âlem-i ervâhda bir gulgule, bir feryâd koparttı ey Nef'i!.. Kur'ân'a îmân eden her şâir senin gibi ve seninle berâber, Murâd-ı Râbi'den senin hûn-ı masûmunu davâ ediyordu.

Burada gece yok, gündüz yok. Aradan ne kadar zâman geçti bilmem. Seni bârgâh-ı Mevlâya müteveccih, duâ eder bir hâlde gördüm. Biz duâyı yalnız fânilerden beklerken senin bu hâlin hepimizi i'câb ediyordu. Sözlerini dikkatle... cân ve îmân kulağıyla dinledim. Sen, vecd ve istiğrâk içinde, kendinden geçmiş,

— İlâhî!.. Murâd-ı Râbi'den râzı ol. Ve onu lûtf ve kereminle irzâ et, diyordun. Benim kanım ona bin kerre helâl olsun, o, eğer beni öldürmekle âsim ise, işte nâme-i a'mâlim, o günâhı benim hesâbıma kayd et. Ben eğer bi-gayr-ı hakkın idâm edilmiş olmakla sevâba girmişsem, bu sevâbı sen onun defter-i a'mâline geçir yâ Rabbi!..

Beni affet... O yalancı dünyânın kendi gibi yalancı teessürlerine kapılarak, bir gamân ondan sana şikâyet etmiştim. Günâh ve cürmümü affet ilâhî!..

Sen böyle söylüyordun Nef'i!. Hâlindeki bu tahavyüle ben beht-i azîm ile hayret ettim. O dakikadaki şevk ve şükrânın sebebi sen, yine kendi tavsîfinle,

Hem döner, hem eşkini eyler safâsından revân
Tavrında ebedilere anlatırken diyordun ki:

— Sultân Murâd-ı Râbi. O benim büyük padişâhım. Bağdâd'ı nihâyet istirdâd etti. Bakınız işte imâm-ı Azam'ın türbesini tavâf ile İslâm'a nusret diliyor. Şeyhülislâm şâir Yahyâ Efendi de padişâhın arkasında, huşû-ı tazîm ile el bağlamış, gözlerinden mübârek çehresiyle ak sakalına Katif'in incilerinden daha güzel yaşlar dökülüyor. Bakınız,

işte Dicle, işte Firât!.. Irâk'ın bu iki dîde-i hayâtı da şimdi şevk ile, şükrân ile ağlıyor. Yetim Irâk, yetim Bağdâd, eb-i ezelisine kavuştu. Kâşki bin canım daha olaydı da padişâhımın cellâdı elinde ve tahti önünde revân olaydı!... O vakit ben buraya şâkî değil, şâkir, lertzân değil, raksân gelirdim!...

Âh ey Nef'î.. Bu hutben hepimizi vecde getirdi. Ve her taraftan bir gülğüle-i şükrân, bir velvele-i duâ yükseldi. Beklediğimiz kıyâmet başka bir sûrette ve başka hâlette kopmuştu. Kurân'a îmân eden şâirler, Hassân bin Sâbit'i imâm ederek, bârgâh-ı alâya yüz tuttular, ve duâlarına va'd-i kabûl alıncaya kadar Sultân Murâd-ı Râbi için A'ah-tan göz yaşlarıyla af ve ğufrân niyâz ettiler.

Şimdi ey şâir!.. sen de, ben de-senin ve benim gibi bir çok ehl-i îmân da- yetimiz.. yetim-i dâr, yetim-i diyâr, yetim-i târîhiz. Benim Bağdâdım da senin Erzurumun gibi a'dâ-yı dîn elinde inliyor.

Dicle'ye bak: dalgalarından,
Revân-ı pâk-i Muhammed semâde giryândır
Muhalledâtını İslâm'm ettiler tahrîf
İmâm-ı Azam'm âfâk-ı ictihâdında
Eder mücâdele nâkûs ile ezân-ı şerîf!..

nevhaları buralara kadar aks-endâz!..

ÂLLÂHU EKBER!..

Firât'ı dinle: Mevcelerinden.

Ser-i mübârekin ey kurre-i dü çeşm-i resûl,
Şehâdetinde senin ten cüdâ olup gitti;
Bugün de -tâli-i İslâma bak ki -meşhedini
Verip adûya yetim-i vatan cüdâ etti!..

nâleleri buralarda bile velvele-sâz!..

ALLÂHU EKBER!...

Ey Nef'î, ey benim rûhumdan mütevellid oğlum!. Biz şimdi her ikimiz, hem tâli u hem-derdiz.

Seninle berâber, gel, Sultân Murâd-ı Râbi'in huzûr-ı mübâreğine yüzler sürelim. O hamiyetli padişâh bize hem delil olsun. Hem şâfi. Halife-i bi'l-hakk İslâmın livâ-yı hâkimiyyeti senin Erzurumunla benim Bağdâdımın burcları üstünde gâlibiyyetle temevvüc edeceği

güne kadar bize terettüb eden vazife ağlamak ve yalvarmaktır, biz bu vazifeyi ifâ ederken secdelerimizle Arş-ı a'lâ titresin!...

Zi'l-Kade 1335

BASRA'YA BİR NİYÂZ

Asırlarca seni pâmâl-i ihmâl ettik ey Basra,
-Azâb-ı yâdı her gün çırpınır vicdân-ı ümmette-
Bizi dîn-i mübine hürmeten affımla tevbih et,
Sen ey İslâm-ı bi-ârâmın ilk şehri olan belde!...

25 Mayıs 1917

Kûfe ile Basra şehirleri İslâmın ilk eser-i imâdır.

YİNE O MEHCÛREYE

Tehyic eder mi, söyle, perişân hayâlini,
Her mâh ufuklarında doğarken hilâl-i nev?..
Necm ü hilâli yâd ederek eşk ü âh ile
Ummânların kenârına düşmüş garibi sev.

25 Mayıs 1917

MUHİBB-İ EDİBİM AHMET RÂSİM BEY'E

Siz bugün yazı yazarlarımızın büyük birâderi, ağabeyisiniz. Balkan harbinde şehid olan oğlunuzun size döktüğü göz yaşlarını bile devlet ve millete imtinân olmamak için ketmettiniz. Yalnız bir kerre, sokakta gördüğünüz hasta neferin hangi alaya mensûb olduğunu öğrendiğiniz zamân (âh bizimkinin alayı!..) telehhüfü zabt edilemeyen kısa bir hıçkırık gibi kaleminizden çıkmıştı. (Şehidin Babası) ünvâniyle yazdığım şu hikâyeyi nâm-ı üstâdânenize ithâf etmeme lütfen müsâade buyurunuz. Sizi o babalardan ve en değerlilerinden biri olmak haysiyetiyle bâ-kemâl-i ihtirâm selâmlarım azîz arkadaşım ve birâderim.

S.N.

ŞEHİDİN BABASI

Meclis-i mâliye azâlığundan mütekâid pederi otuz beş sene evvel vefât etmişti. O zamân kendisi yirmi bir yaşında, Mekteb-i Mülkiyye-i

Şâhânenin son sınıf imtihanlarını ihzâr ile meşgûl idi. Babasının İrtihâlinden iki ay sonra aliyyü'l- a'lâ, derecede şehâdetnâme ve ğâlibâ altı yüz kuruş maâş ile bir nezârete memûr oldu.

Babası ona Cerrâhpaşa'da denize nâzır, güzel bir hâne ile Emin-önün'de üç dükkan ve Galata'da küçük bir hâne mirâs bırakmıştı. Şu bir kaç parça mülkün irâdı, o zamânlar temin-i refâh etmeye kâfi idi. Bununla berâber taşralarda çalışmak isteyerek, bir kaç sene sonra, bulunduğu kalemi terk ile, bir vilâyetin maiyyet-i memuriyyetini istidâ etti. Emeli Anadoluyu, anavatanı dolaşarak hem hizmet etmek, hem memuriyyet maaşından tasarruf edeceği para ile adaların birinde bir köşk yaptırarak, ömrünün son senelerini zarîf bir bahçe ile zengin bir kütüphâne ortasında geçirmektir.

Dünyâda yalnız bir vâlidesi ve efrâd-ı âile nâmına da kendisini büyütmüş olan bir dadısı vardı ki vâlidesinin cihâz halayığı iken eskidikçe dostu, hemdemi, hemderdi olmuştu.

O, küçük âilesini müstashiben mahall-i memûriyyetine azîmete hazırlanırken, mahallesinde, genç memûru birkaç gün düşündüren küçük bir hâdise oldu: Evlerine muttasıl ahşâb hâneye yeni bir âile nakl etmişti. Genç bir kızın ara sıra pürüzsüz, titrek bir sadâ ile okuduğu,

Nihânsın dîdeden ey mest-i nâzım,
Bana sensiz cihânda cân ne lâzım!..
Benim sensin felekte sâyesâzım,
Bana sensiz cihânda cân ne lâzım!..

mısrâlarıyla başlayan bir şarkıyı kendi hânesinin canbasından teessür ve istiğrâk ile dinlerdi. O zamânı idrâk edenler, bu şarkıyı mutlakâ tahattur ederler. Her yerde hemen her gün okunur, bestesi de güftesi gibi merğûb bir neşide idi.

O, yüzünü görmediği kıza muhrik sesinin delâletiyle kendi yâdında tersîm ettiği bir çehre, meselâ iri ve baygın elâ gözler, uzun kirpikler, beyâz ve az tonbul bir yüz, bir kısmı alının üstüne dökülmüş kumral ve gür saçlar iâre eder ve okuduğu şarkıyı dinler, dinlerdi.

Bu ancak bir kaç gün devâm edebildi. Şu bî-günâh hâdise istisnâ olunursa hayâtının sahâif-i güzârîşine hiç bir mâcerâ-yı muâşakanın satr-ı tazîbi karışmamıştır.

Eşyâsının lüzümlü aksâmını ve iki sandığı dolduran kitâplarını alarak vâlidesiyle dadısını ve bir de on beş senedenberi hizmetlerinde

bulunan Kengirili aşçı kadını bi'l-istishâb, bir perşembe günü Akdeniz tarikiyle semt-i maksûda revân oldu. Bindığı vapur, kendi hâneleri hizâsından geçerken, bir rub' asırlık hayâtının en canlı hâtıraları kar-makarışık sûrette hayâlınden güzerân oluyordu. Bu sırada, pürüzsüz, mühtezz bir sadâ kulağına,

Nihânsın dîdeden ey mest-i nâzım!..

Mısrâmı fısıldar gibi oldu. Bu tahattur onu pek ziyâde mütehassis etmişti. Gözlerinde yaşarmak istidâdını hissederek kamarasına çekildi. Ve bir daha onu düşünmek istemedi. Mahall-i memûriyetine vâsil oldukları zâmân şarkıyı da hânende-i nâ-mer'iyi de hemen büsbütün unutmıştu.

O, taşra hayâtının fikre tenbellik ve uyuşukluk veren itiyâdâtına kapılmayarak bir parça merdümgirizâne yaşadı.

İstanbul'un mathbûâtıyla pek iyi vâkıf olduğu Fransızcanın enâfis-i âsârını ihtimâm ile takîp ediyordu. O kadar ki sekiz sene iftirâktan sonra ilk defa olarak silâ-i rahm için İstanbul'a geldiği zamân arkadaşları terakkiyât-ı fikriyyesini biraz hayret, biraz da hicâb ile takdîr etmişlerdi.

Ulûm-ı müsbetenin telakkiyâtından başka hiç bir şeye chemmiyet vermeyen ve itimâd etmeyen o metîn zekânın irs ve itiyâd sâikasıyla bazı ebâtîle karşı zaafı hiss olunurdu. Meselâ şenenin bazı aylarını, ayların bazı günlerini meşûm telakkî eder, çift sayıların tek adedlerden ziyâde bereketli olduğuna inanmak ister, her ayın ilk defa olarak gör-düğü hilâli akabinde ilk nazarının taalluk edeceği çehreden yümn ve nahs gelebileceğine kâil ve hele rüyâya adetâ mutekid idi. Bu hâliyle çok defalar kendisi de istihzâ etmiş ve,

— Ne yapayım?.. Elimde değil ki!.. Bunlar benim asâbımın akîdeleridir, demişti.

Muvakkat tahkîkât memûriyetleri, kâimmakâmlıklar, muta-sarrıflıklarla Anadolu'yu, Araplar, Kürtlerle meskûn vilâyetleri tâm yirmi sekiz sene dolaştı. Miyâh-ı câriyenin menâzır-ı hayâtından mahrûm ve ağaçsız çöl kasabaları, boğazlara, uçurumlara, ormanlara gömülmüş dağ beldeleri, havâsı ceyyid veya sıtmalı günâ gün yeler, işte yirmi beş yaşından elli üç yaşına kadar geçen seneleri bel' eden mekâbir-i ahyâ. O bunların icâb ettiği kasveti azm ve irâdesinin kuvvetiyle yenmişti. Ömrünün son demlerini tesliye ve terfih edecek köşk, İstanbul adalarının birinde melâz-ı hayâtı olacak yuva, ona teşcî-i hayâliyle

muhtinin her dem izâcında iâre-i kuvvet ederdi. Yirmi sekiz sene zarfında yalnız dört kerre İstanbul'a mezûnen gelerek bu uzun müddetin ancak sekiz ayını maskat-ı re'sinde geçirebilmişti.

İffet ve istikâmet husûsunda mutaassıb, âdetâ titizdi. Ve isrâfı sevmediği gibi hissetten de müteneffir idi. On altıncı sene-i istihdâmında mutasarrıflığı ihrâz ettikten sonra maâşının nisfıyla İstanbul'daki vâridâtının tamâmını muntazaman tasarruf etti. Üç bin kûsûr kuruş maâş ile bi'l-istidâ tekâüd edildiği zamân beş bini mukaddemki memûriyetler maâşının tasarruf edilen miktarından olmak üzere, on iki bin kûsûr lira bankada parası mevcûd idi. Bu meblağ, o zamân her emel-i masûmu tatmîne bâliğan mâ-beleğa kifâyet ederdi.

Taşraya çıktıktan bir sene sonra bulunduğu vilâyet defterdârının kerimesiyle tehhül etti. Kendisi gibi İstanbullu, gayet güzel itinâ ile terbiye ve talim edilmiş bir hanım; ki aralarında ancak sekiz yaş kadar bir fark vardı. Evlendiler ve seviştiler. Tehhüllerinden iki sene sonra, çöl ortasına düşmüş bir kazâ merkezinin kızgın güneş altında sağlam güzel bir erkek çocukları dünyâya geldiye de zavallı genç kadın, valideliğin nimet ve zevkini dört gün kadar idrâk ederek hummâ-yı nifâsiden vaz-ı hamlin onuncu günü terk-i hayât etti!.. Bu darbe yeni peder olan zevci fenâ hâlde sarsmıştı, oğluna karşı vâlidelik vezâifinden hisseyâb oluyor, kendi vâlidesiyle dadısının nevzâda bezl ettikleri ihtimâma o da iştirâk ediyordu. Şefkat-i übüvveti bir kat daha teşdîd eden bu fazla ve mecbûrî iştiğâl ve takayyüd, onu evlâdına diğer babalardan ziyâde rabt etmişti. Çocuk büyüdükçe bu merbûtiyyet tezâyüd etti seneler hep böyle geçmiş; tekâüdünü istihsâl ile Kınalı Ada'da, daha evvel inşâ ettirmiş olduğu köşke yerleştiği zâman, yirmi beş yaşındaki oğlu babasının münevver, zeki, azimkâr bir müsteşârı, bir mahremi, en yakın arkadaşı olmuştu.

Doktora imtihanlarını vermiş, o sene mekteb-i hukûktan neşet edecekti, Harb-i umûmîye âit seferberlik ilân olundu. Ve genç hukûk şinâs da arkadaşlarıyla berâber davet olundukları silâh altına şitâb etti.

Ben onu bu sırada Kınalı Adasını tezyîn eden her türlü esbâb-ı refâhı muhtevî köşkündeki zarîf bahçesiyle zengin kütüphânesinin arasında biraz münzeviyâne ve fevkalâde kibârâne ömür geçirirken tanıdım. Ve az zamân içinde mütekâbilen seviştik, İstanbul'a nâdiren gelir ve her geldikçe beni behemhâl arardı.

Oğlunun askerliğini mütevekkil bir tebessümle telakkî etti. Hukuk şinâs iyi bir nefer ve iki üç aylık bir talimden sonra mükemmel bir

asker olmuştu. İhtiyât zâbitliğiyle Irâk cephesine memûr ettiler. Oradan babasına yazdığı mektûplar pek harâretli, dîn aşkı, vatan muhabbetiyle malî idi. Biraz sonra haber aldık ki Şuaybe önünde sağ memesin'ın üstünden bir mitralyöz kurşunuyla yaralanmış ve tedâvî için Bağdâd'a kadar getirmişler.

Bağdâd askerî hastahânesinde elli gün yattıktan sonra üç ay tebdil-i havâ ile İstanbul'a geldi, ne kadar değişmiş: Ne kadar sararmış ve ne kadar zayıflamıştı!..

Ziyâretlerine gittim. Babası oğlunu tekrâr gördüğü için memnûn, fakat cisminin muvâcehe-i harâbîsinde endişenâk ve müteelim idi. Tebdil-i hevâ müddeti bitmiş mi idi bilmem, Galiçya seferi için müretteb fırkalarından birine memûr etmişler. Baba, oğul hiç bir kelime-i şikâyet teâtî etmeksizin, bir kaç damla gözyaşıyla ıslanan bûseler arasında ayrıldılar.

Galiçya'dan ikişer hafta fâsıla ve kırk gün tehhurla üç mektûb geldi.

Bu kağıtlar bir buçuk sene evvelki tüvânâ, cedecû zâbitin harâretli hitâbelerini değil, asâbî gevşemiş, meftûr bir adamın yorgun hasbihâllerini muhtevî idi. Son mektûbunda babasına diyordu ki:

Bu gece rüyâmda ceddinizi gördüm. Ne kadar sevimli bir adamdı! ... Beni yüzümden, gözümden öperek hâlîmi ve sizi sordu. Velâdetinizden çok evvel vefât etmiş, fîzi bilmiyormuş. Bana da "ne vakit yanıma geleceksin oğlum?.." dedi. Bu suâl keşki fevkalâde bir hâle işâret, bir beşâret olsa!.

Zavallı peder!.. Bu rüyâyı hüsn-i tabîr ediyor.

— Ölü görmek hayırdır. Davet de daha pek çok zamân dünyada kalacağına işâret!..

Diyordu. O bu mektûpla âdetâ mütesellî olmak istemişti. Fakat aradan haftalar, aylar geçiyor. Oğlundan haber gelmiyordu. Bu halecânî günlerin birinde ziyâretine gitmiştim. Artık evvelki kadar okuyamıyor ve bahçesinin gûnâ gûn çiçekleriyle eskisi gibi uğraşmaktan âciz, açıkta tahta veya hasır kanepeler üstünde sâatlerce dalgın, uyusuk oturuyordu. Fikrini bir müddet başka şeylerle işgâl etmek istedim. Nelerden mahzûz olacağını biliyordum. Sohbetimiz onu bulunduğu hâlden yavaş yavaş ayırarak cânlandırmak istidâdını gösterir bir tarz aldığı zamân demir parmaklıkla bahçeyi sokaktan ayıran duvarın ötesinden ve kar-

şiki kaldırımdan, bir bacağı kesilmiş ceketinin üstünde kırmızı ve beyâz renkli şeridi uzaktan bile fark olunan, genç, iri, yakışıklı bir zâbit iki koltuk değneğine dayanmış âheste âheste geçiyordu. Bunu görür görmez ne söylediğini unuttu. Ve birden bire sarararak dudakları titremeye başladı.

— Aman yâ Rabbi!.. Benimki de böyle mi gelecek?.. dedi.

İkimiz de sızmış, ikimiz de ne söyleyeceğimizi şaşırmıştık. Aradan beş, on dakika geçti. Sükûtu yine kendisi ihlâl ile,

— Ah gelsin de nasıl gelirse gelsin!.. dedi. Onu ben gelir gelmez evlendireceğim. Şu bahçenin ortasında, çemenlerin üstünde çenberlerini çevirerek koşacak torunlarım bana her şeyi unuttururlar. Koşsunlar, oynasınlar, yalnız çiçeklerimi koparmasınlar, çünkü bunları da uzun emeklerle yetiştirdim.

Bu sözleri söyledikten sonra birkaç dakika sükût etti. Ben o gün gelmiş olduğuma nâdim, muztarib düşünüyordum. Birden bire acı acı gülmeye başladı. Çehresinde o zamâna kadar hiç görmediğim bir hâl gözlerinde vahşî bir şule vardı; ne yalan söyleyim!.. Korktum, ve kaçmak istedim.

Habersiz geçen haftalar peder kalbinin endişelerini dakikadan dakikaya arttırıyordu. Günün birinde bahçe kapısının çingırağını ihtirâz ile çalan bir posta müvezzi'i, hizmetçi kıza sağ köşesi damgalı resmî bir zarf uzattı. Ve makbûzunu sonra gelip alacağını söyleyerek tecrübedide memûr, âdetâ firâr edercesine uzaklaştı.

Gelen tahrîrât, harbiye nezâretinden idi. Mahdûmunun düşmandan bir siper istirdâd ederken, bölüğünün başında şehîd olduğu haber veriliyor, peder-i muhterem de hem taziye, hem kemikleri Galiçya'nın topraklarına karışmış olan ecdâdın ervâhını kahramanca ölümüyle müftehir eden böyle bir oğul yetiştirmiş olduğundan dolayı tebrik ediliyordu.

Hem taziye, hem tebrik olunan peder, bu satırları ilk okuyuşta hiç bir şey anlayamadı. Bir kaç kerre daha okudu. Hayır!.. Uyuşmuş ve donmuş dimağı bu satırlara sokulmuş muammâyı bir türlü halledemiyordu. Ufk-ı idrâkini kaplayan sehâb-ı ibhâm henüz büsbütün dağılmadan odasına çıkarak oğlundan son gelen mektûbu yazihânesinin orta gözünden çıkardı. Ve dikkatle okumaya koyuldu. Fakat

şimdi gelen resmî kağıdın muhteviyâtıyla oğlunun rüyâsı arasında sarîh bir tenâkuz var. Mâdem ki ceddî oğluna görünmüş ve davet etmiş, o behemehâl hânesine sâlimen avdet etmeli idi.

Ölü görmek hayra işaret, davet de dünyâda kalmaya beşâret! .. Mektûbu da, tahrîrâtı da bir masanın üstüne atarak, câbecâ kitâp dolapları mevzû geniş yazıhânesinde ve eli arkasında ağır adımlarla dolaşmaya başladı. Güneş İstanbul'un ufkundan gurûb etmiş, karşıdaki Anadolu sâhili kararmaya yüz tutmuştu. Artık ne oğlunu düşünüyordu, ne Anadolu'nun yirmi sekiz sene süren yeknesek, melâl-âlûd, kasvetli hayâtını, daha evvele, Cerrahpaşadaki lâkayd, masûm, şen senelere ircâ-ı tahattur etti.

Hâlin ye's ve ızırâb ile çırpınan dakikalarında mâzînin elvâh-ı mesûdesini temâşâyâ dalmak ne kadar elem-âverdir!.. Hoş geçen demlerimize "felekten çalınmış bir gün" deriz. Fakat felek, çalınmış her günün bedelini ve intikâmını bizden muztarib ve meftûr düştüğümüz dakikalarda -hem de fâizi ve ez'âfıyla alır. Hâlin girive ızırârından ne vakit hâfızamızın hab-i yâdına sarılarak çıkmak istersek daha derin bir girdâb-ı ducrete düşeriz. İnsânda fitrî bir dâ'ü's-sıla-i mâzî vardır. O tahassürü, bir de hâlin kahriyle meftûr olduğumuz zamân, tehzîz ve ikâz edersek, tâb-ı tahammülümüzü kendi elimizle kırmış oluruz.

Ey fânî!.. Mâziden husûsiyle mâzînin, senin hayâtın ve senin saâdetin gibi, nâ-pâydar ve bî-vefâ eyyâm-ı evvâkıma kara günlerinde yâd etmekten kork. Geçmişin tesliyet dilendiğin eli, seni hissen zayıf ve hasta bulursa, mevcûdiyyetini kıran bir pençe-i kâhır olur.

Zavallı baba!.. O dakikada ne muhâkemesine hâkim idi, ne ihtiyârına sâhib. Nefsini, güzel geçmiş günlerin müstehzî ve muazzib yâdına, pür-fütûr ve bî-irâde, teslim etti.

Merhûme vâlidesi gençliğinde İstanbul'un en güzel kadını imiş. Bu en güzel kadının enzâr-ı şefkati önünde koşan, oynayan çocukluğunu, sonra da istikbâl-i dûrâdûra âit bir gâyeyi tatmîn azmiyle İstanbul'u terk etmek istediği zamânları düşündü. Oğlunun mektûpları inkitâ ettiği haftalardan biri ara sıra gözlerinde beliren ğarîp şulelerden biri bu sefer de parlamaya başlıyordu. Birden bire gözlerini tavana dikerek bir ik' dakika arandı. Dudakları hafif sûrette titriyor, boğazından bî-manâ, fakat nağmeli bir mırıltı çıkıyordu. Biraz sonra gür ve acı bir sesle, adetâ haykırır gibi terennüm ettiği duyuldu:

Nihânsın dîdeden ey mest-i nâzım,
Bana sensiz cihânda cân ne lâzım!
Benim sensin felekte sâye-sâzım,
Bana sensiz cihânda cân ne lâzım!

yetmiş sekiz yaşındaki dadısı küçük beyinin tam kırk senedenberi şarkı okuduğunu işitmemişti. O hâlâ bu ihtiyâra “Küçük Bény” derdi. Ve gülenlere de,

— Ne yapayım?.. Elime doğdu, beşiğini salladım. Aksakallı da olsa yine benim küçük beyimdir.

İtizârını savururdu.

Dadı sessiz, sesiz ilerleyerek yarı açık kalmış olan oda kapısını aralığından baktı. Beyin o vakte kadar hiç görülmemiş bir hâli vardı. Girmeye ve sormaya cüret edemedi. Biraz sonra yemeğe inmesini ihtâr için gönderdiği hizmetçiyi de bey bir el işaretiyle savdı.

Şarkısına pek kısa fâsıllarla devâm ediyordu. Sabâh olmuştu. Güneş Anadolu'nun ufkundan doğarken o aynı tavır ve edâ ile şarkısını okuyor, okuyordu:

Dil-i virânımı yıktın temelden,
Geçirdin gönlümü her bir emelden,
Rehâyâb olmadın zâlim ecelden,
Bana sensiz cihânda cân ne lâzım!..

Güneşin odaya dökülen eşi'a-i muhrikası ona şarkısını kestirdi. Artık dolaşacak kuvveti de kalmamıştı. Gözü, masanın üstünde açık duran o kefen surathı iki kağıda ilişti. Önünde tevakkuf etmiş dokunmaya âdetâ cesâret edemiyordu. Uykusuzluktan, açlıktan bî-tâb kızarmış gözlerinde mâ'hûd şule, birden bire her zamânkinden daha şiddetle peydâ olarak, evvelâ oğlunun mektûbunu, sonra da Harbiye nezâretinin tahrîrâtını okudu. Bunda anlaşılacak hiç bir şey yoktu. Dün akşamdan beri intikal edememiş olduğuna kahkahalarla hayret etti. Mesele pek sarîh: Ordu oğlunu hidemâtına mükâfaten terhîs etmiş. Hiç oğlu ölen bir baba tebrîk olunur mu?.. Bu ancak tehniyet-i terhîstir. O nerede ise, ihtimâl ki bugün, bu sabâh kendisine gelecek, akşamdan beri endişenâk, sâkit duran dadısını çağırdı:

— “Artık bizim çocuk geliyor. Evvelâ dedem tebşîr etti. Şimdi de ordudan haber veriyorlar. Bana bir kahvaltı hâzırla. İlk vapurla gelmek ihtimâli var.” dedi.

Bu müjde ile sevinen dadının hemen hazırladığı kahvaltıyı kır sakallı küçük beyi yerken, cefâkeş kadın, her iki beyini kavuşturacak olan Cenâbullâha şükr ediyordu.

Ümitvâr peder ilk vapuru istikbâle gitti. Kınalı'ya yalnız iki yolcu çıkmıştı. Sükût ile hânesine avdet ederek diğer vapura ve... vapurdan vapura nakl-i intizâr etti. Vapur bulunmadığı sâatlerde de dürbin elinde denizden geçen kayıkları birer birer tarassud ve gözden gâib oluncaya kadar takîb ederdi. Âh!.. ne kadar kayıkların yolcularını oğluna benzetmiş, yüreği ne kadar titremişti!...

Dört gün sonra Sabâh gazetesinde Bandırma istasyonuna âit bir telgrafnâme okudu. Zâhirde kendisine taalluk etmeyen bir iş. Bununla berâber şu telgrafnâmenin oğluyla bir münâsebeti olduğunu sezerek ilk vapurla Bandırma'ya gitti.

Oğlu orada da yoktu!..

Artık muhtelif yerlerden sık sık ona oğlunun imzâsıyla telgraflar geliyor. Her gün bir iskelede, bir demir yol mevkiğinde onu arıyordu. O bu hayâl ile ne kadar bî-karâr olmuş. Ne kadar fırtınalı havâların yağmurlu soğuk günlerin mehâlikini bâzîçe-i emvâc olan küçük, dar, pis bir vapurda bazan bir maunada, bir kayıkta sâkit ve sabûr atlatmıştı! ... Silivri'den Erdeğe, Gelibolu'dan Gemliğe kadar Marmara'nın Şarkında, Garbında, Cenûbunda, Şimâlinde ne kadar iskele ve ne kadar ada varsa hepsini birer birer aradı. Mevhûm telgrafnâmelerin temâdi eden yalanları onu me'yus değil, daha ziyâde ümitvâr ediyordu.

Zarîf bahçesi, torunlarının çenberleri çemenleri üstünde dönmeden, çiçekleri, ağaçlarıyla harâb olmuş, zengin kütüphânesi, nisyânın her gün biraz daha maddileşen tabakât-ı mütekâsifesiyle tozlar ve örümcekler içinde, metrûk bir türbeye dönmüştü.

Kimseyi ne ziyâret, ne kabûl ediyordu. Aylardan beri bî-çâreyi görmemiştim. Konya'dan avdet ederken İzmit istasyonunda tesâdüf ettim. Ne kadar değişmiş ve ne kadar ihtiyâr ve harab olmuştu!.. Oğlundan yine telgraf almış, bizim trende imiş. Evvelâ yolcuları, sonra kompartımanları, eşyâ vagonlarını, lokomotif arabasını birer birer aradı. Pek yorgundu. Oğlunun bu sefer de çıkmadığını görünce oradaki tahta kanepenin üstüne yıkılır gibi oturarak,

— Âh!. nerede kaldı!... Baba olmamış ki bu kadar intizârın bir babaya ne kadar eziyet verdiğini bilsin!.. dedi.

Nişantaşı, 8 Ağustos 1918

SÜBHÂNEKE YÂ MUHAVVİLE'L-AHVÂL!..

Aradan beş asır değil, elli bin sene geçse yine bu kadar sukût edeceğimize ihtimâl verilmezdi. Evet, öyle bir sukût ki hazîz-i zille-tinde esfel-i sâfilin a'lâ-yı illiyyîn kabr!..

Bu beş asrın bizde ne kadar tahribât-ı maneviyye icrâ ettiğini tayîn için tedkikât-ı amîkaya ihtiyâç yoktur. Tarihten yalnız hir vakayı yâdımızda ihyâ ve ibkâ etmek kifâyet eder:

Timurlenk Sivas'ı zabt ile Yıldırım Bayezid'in şehzâdesi Ertuğrul'u şehîd ederken, o bedbaht şehir, bu talisiz şehriyârın memâlik-i mefrûhası idâdına yeni dâhil olmuştu.

Bir belde, iltihâk etmiş olduğu mülkün hayât ve mukadderât-ı umûmiyyesine derhâl iştirâk edebilirse de müşâreket-i hissiyye butûn-ı adîdenin âmîziş-i hâtırâtıyla vücûd-pezîr olur.

Mülk ile mâlik arasındaki revâbit-ı samîmiyyeyi teşyîd edebilecek zamân geçmeden Timurlenk Sivas'a müstevlî oldu. Bu musîbet-i muzâafa Bayezid-i evvele Yıldırım gibi isâbet etmişti. Pâytahtı olan Bursa'nın etrâfında günlerce tenhâ ve melîl dolaştı. Bu geşt ü güzâr arasında kaval çalan bir çobana tesâdüf eder. Zâten müheyyâ-yı fevân olan teessürâtını tehyîce bu perişan nağmeler kâfi idi.

— Çal çoban çal!.. Ne Sivas gibi şehrin yıkıldı, ne Ertuğtul gibi oğlun öldü!..

Diyerek ağlamaya başladı. Bu târîhî nevhanın manâ-yı mü'limini hiç bir mersiye bu kadar rikkatle ifâde edemez. Zavallı pâdişâh ve zavallı baba yıkılan şehriyle ölen oğlunun ser-nüvişt-i siyâhı önünde ayn-ı hiss-i telehhüfî ihtivâ eden bir şefkat-i necîbe göstermişti!..

Fakat şimdi bize ne oldu?. Ne oldu ki beldeler değil, kişverler gidiyor da biz yine hodgâm, yine miskîn bir lâkaydî ile onlara acımak, hayır acımak şöyle dursun, onların mâtemine hürmeten her günkü hazz ve zevkimize bir dakîka sukût emretmek istemiyoruz.

Fransa Alzas-Loren için kırkbeş sene mâtem tuttu. Türk kanıyla sulanmış Türk nehri olan Tuna için bu gün kaç dane ağlayanımız var. Evlâdının Osmanlı hissiyle çarpan kalpleri Türk göğüslerine bile şeref verecek derecede sâf ve metîn olan Basra için mâtem tutanlarımız nerede?

Vâlisinden işittim: Hükûmetimiz Erzurum'u tahliye ederken erzâk ve eşyâ-yı resmiyyeyi nakl eden arabalar, ahâlinin askere hediye ettik-

leri zahîre arabalarıyla şehrin kapısı önünde karşılaşmış, serhaddimizin dörtyüz bu kadar senelik niğebân-ı fedâkârı olan Erzurum için... Eski Osmanlı pâdişâhlarının menâkib-i gazâsını asırlara terennüm ettiren Nef'î'nin vatanı için ağlayan gözlerimiz nerede?..

Felâketler karşısında hayât-nisâr olmak kadar büyük bir fazilet vardır ki o da mesâib-i umûmiyye muvâcehesinde mâtemdâr bulunmaktır. Fakat biz, Haktan ve halktan hayâ etmeyerek Basra'nın mâtemini Varşova'nın bayramıyla Erzurum'un elemi Bükreş'in şenliğiyle telvîs ettik.

Beyoğlu bu hem iğrenç, hem mashara münâsebetlerden biriyle birgün eğlenirken tramvayda bir Erzurumluya tesâdüf ettim. Vatanının necâtına taalluk eden fikr-i sâbiti bîçâreye Erzurum'un istirdâd edilmiş olduğu zannını vermiş, helecânlı bir sesle benden sordu ki:

— Bu bayraklar niçin asılıyor? Erzurum'u geri aldık mı?..

Cevâb vermekte tereddüt ettim. Hakikatı söylemekle onun ümmîd-i mâtemdârına hürmetsizlik edeceğimden korkuyordum başka bir yolcu "Romanya'nın pâytahtı müttefik ordular cânibinden zabt edilmiş" olduğunu tebşîr ile Erzurum'lunun kanayan kalbine kâhir bir müşte-i itm'nân indirdi. Bîçâre Erzurum'lu ümitten ye'se ve ye'sten tehevüre intikâl ederek memleketinin kara hayâli önünde bu kırmızı bayrakları simsiyâh gören bir nazar-ı gayz ile etrâfına bakarken yanından ayrıldım.

Şimâlden Cenûba geçelim:

Biraz da ihmâlimizin pââmâli olan Basra'dan geçen esîrlerimize Basralı zükûr ve nisvânın gösterdiği âsâr-ı şefkati Tanin gazetesinde okumayan ve ağlamayan kimse kalmadı.*

* Tanin gazetesinin 21 Muharrem 1335, 18 Teşrin-i Sani 1916 tarihli nüshası, mübadele olunan zuafâ-yı üsera miyanında Hindistan'dan avdet eden askerlerimizden bir ikisiyle gazetenin muharriri arasında vaki olan bir mülakatı tafsilen hâkî bir makaleyi muhtevidir. Şu birkaç satırı oradan aynen nakl ediyorum:

..... Emir çavuşu kısa bir tevekküftan sonra yine sözüne devam etti.

Basra'da islâm tezahüratı

Sabah, yine kelepçeler bileklerimizde olduğu hâlde ikişer olduk. Ve yürümeye iktidarı olan, olmayan hepimiz Basra'ya doğru ilerlemeye başladık. İngilizler bu gün diğer günlerden fazla bir takayyüd gösteriyorlardı. Eski muhafızlara refakat eden Hindli müslümanları ÇURĞU ve İngiliz neferatıyla tebdil etmişlerdi.

Şehre dahil olurken meyus feryatlar aks etmeye başladı. Şehrin sokaklarından geçerken bir müslüman mahşeri arasında bulunduğumuzu samimi bir memnuniyetle görüyorduk. Ve her ağlayarak bağırarak, Cenab-ı Haktan din kardeşleri için niyaz-ı merhamet eyliyordu. Evlerin damları üzerine çıkan müslümanlar, kadın, erkek, İngilizlerin bütün şiddet-i mümânaatlarına rağmen üzerimize ekmek, şeker, sigara yağdırıyorlardı. Kadınlar bu havaliye mahsus olan mâtem hıçkırıklarıyla feryad ediyor ve ellerindeki yiyecekleri bize elimize vermek için muhafızların üzerlerine atıyorlardı. Bu silâhsız tevacüm gittikçe tezayüd ediyordu. ÇURĞU'lar kalabalığa dağıtmak için ahaliyi dipçiklemeye, itmeye uğraştılar. İslamlar buna büsbütün münfâil olarak eskisinden daha şiddetle, ellerindekilerini esir dindaşlarına vermek için atılmışlardı...

O vefâkâr halk bizim bu kadar vefâsız olduğumuzu bilmem biliyor mu?.. Şattûlarab evlâdı arasında;

— Anavatanımızın kalbgâhı olan pâyitahtımız kim bilir şimdi bizim için ne kadar müteellimdir?...

Diyenler var mıdır?.. Evet var, ve yemin ederim ki pek çok var. Hepsi de iki senelik yetimliğini kendi hiss-i muhabbetin bu iğfâl-i masûmuyla tesliye ediyor. Fakat biz Alman ordusunun Varşova şehrine girdiği gün kopardığımız hây u hûy-ı şâdî ile Basralının kanâat-ı sâfiyesine öyle bir latme-i tekzîb indirdik ki acısını asırlar unutmayacak ve unutturmayacaktır.

Ey Sivas şehri!.. Bahtiyâı ol ve iftihâr et ki izzet-i nefsi yolunda harâb ve türâb olan bir pâdişâh kendi oğlunun türâbıyla senin harâbına birlikte ağladı.

Ey yüz senedenberi mütevâliyen gâib ettiğimiz vilâyetler, ülkeler!.. siz bizi affetseniz bile biz Allah'ın ve târihin düšnâmından tahlîs-i nâm ve nâmûs edemeyeceğiz.

Ey vatan için cân verenler!.. ey vatan yolunda uzuvlar fedâ edenler!.. Ey vatanın serhadlerinde ve topraklarında etten ve kemikten siperler yapanlar!.. Ve ey bunların mâtemdâr veya endişekâr-ı hîşâm! ..Siz bu kitle-i hodkâmın dâimâ fevkinde kalınız.

Nişantaşı 4 Mart 1917

BİR DERD-İ KADİME RÂCİ

Yâd-ı ziyâı İslâmın hazîre-i hâtıratında bir tayf-ı tahassür gibi dâimâ dolaşacak ve dâimâ ağlayacak olan Endülüs'ün mâcerâsını ilk işittiğim zamân henüz on yaşına girmemiştim. Tâam kırk senedir İspanya'ya gayz ve kînim var. Kübalıların uzun seneler süren isyânıyla Amerika-İspanya muhârebesinin tahaddüs etmek üzere bulunduğu bir zamânda ve Mayn zirhlisinin gark edildiği günlerde şu manzumeyi yazmıştım:

KÜBALILAR

—Endülüs şühedâsına —

Nedir bu rakabe-i gerden-şiken ki her yerde
Eder tahakküm a'sârı dembedem tecdîd?..
Niçin bu dîde-i idrâki habs eden perde,
Ziyâ-yı feyzimi müstakbelin eder tehdîd?..

Yıkıldı Endülüs.. Eyvâh unutmamak hâlâ!..
-Bana gelir ki o bizden umar bugün imdâd-
Döver ufuklarını bin sadâ-yı vâveylâ,
Geçen mezâlimi eyler harâbeler tadâd..

Penah-ı zulm ve tağallüb kesilse de dünyâ,
Beşer musahharın olmaz yine ey İspanya,
Felâketi Küba'nın celb eder felâketini,

Seni harâb edecektir bu ye's-i azm-efzâ.
Eğer ümîd ediyorsan bekâ-yı şevketini,
Bütün ümîtler etsin seninle istihzâ!.

Bursa